

מסעות ומדורש
 כה. תמן לום רום
 השבח לומר ישי לילין
 ה. שבעל ד.
 רכיס נאולו כמלאה
 כה. ה. יקיד לב. ה.
 רכיס ישיב ב סיב כב
 שחשד י. ג. תחומא
 בלק מ. שיש קר.
 מרביספי (תורי ששלת)
 פ. תיאור סת ב. ב. ה.
 י. ש. כמלה רבי. אמר
 חתין מנסח חשני מנין
 שלא נחשד מבלתי
 פה ה. חרב אמר די.
 שיש קמב. ליש באן
 עמב. שיש חספס
 אמר חזיל נחפס
 חז וכו' יקיד לב. ה.
 מחומים כאן ב אמר
 כר. תניי אמר לב.
 (כתיב ע"ע פוריא מ.
 י. ל. ש. כאן קט אמר
 תרנ.

בשבותי, הם מתים — והחמטת העבודה : אמר לו : לך ועשה לך כמו שתאמר. הלך משה וחזק להם את יום השבת לנוח — בו מעבודתם, וכמו שנדרש להלן (מ, יח), שהיה להם לישוראל יום השבת למנוחה מעבודתם. וזו היתה תקנתו של משה בחורו בן ביהו של פועה, בטרם ברח מצרים.

וירא איש מצרף מפני איש עברי מאתו... יד את המצרי ויטמנוו בחלו, אחרי שכבר אמר הכתוב "וירא כסבלתם", הרי שראה משה נוגשים מצריים רבים מכים אנשים מישראל, וחזו הכתוב לומר שוב "וירא" — שראה כמנה וכמנה אל דבר המור יותר מסתם ראה של נגישה בעבודה (ע"ט), כי בעבור הבאת מכת נגישה בעבודה בלבד לא היה למה זה משפט מות בעיני משה, ויחזר מלשאר המכים, שאין לזכר משפט מות על כך (ויפית), ואם כן — מה ראה — בו משה במכה זה, שהונו? כאשר — נאמר רבי הונא, בשם בר קפרא: בשביל אובדנה דברים — טובים שהיו בהם לזכותם — נגאלו ישראל במצרים: אחד, שלא שילטו — שאלו שני את לשונם — מלשון עברית ללשון מצרית: וגם מצריים, להיות כסכנותם הנכרים: שנים — ילא שינו את לשונם — מלשון עברית ללשון מצרית: וגם זה כדי שלא ללכת ברובי עובדי האלילים המצריים (ותחבאוי כגד ע"ע יט): שלשה — ולא אמרו לשון חת — זה על זה: ארבע — ולא נמצא בהם אחד מורי מצוה. (כמו שכתוב — באורך וכדבראית לדבר. — על שיר השירים רב ה, יב, ובויקרא רבה פ"ה פ"ה, ה, ובעוד מדרשות, ע"ן ובמסורת).

ומנין שלא נחשדו — איש ואשה מישראל במצרים — על הערות? שהרי אחת — בלבד — חזתה — מכל בנות ישראל שבמצרים, אשה איש שנבעלה למצרי, ופרסמה הכתוב — לכן, להודיע שכל השאר כולן כשרות וטהורות וחת — שנאמר: "ולשם אמו שלומית בת דברי נפשה לחי, אמו של יעקב אשה ישראלית וזאת נב איש מצרי" (שם בספיק י), וכיצד היה זה שבא המצרי אל אשה איש ישראלי — אמרו רבותינו זכרונם לברכה: נוגשים — הודדים כבני ישראל — עצמם, ודיו מן המצרים, ושטרפים — הממונים על עושי המלאכה לעשותה כראוי, מלשוראל — עצמם, וכמו שאמר בספרה להלן (שמות י, יג-יד): "והנוגשים אנים לאמו פלו מעשיכם... וזונו שטרפי בני ישראל אשר שמו עליהם נושעי מיעה לצפור מדת לא מלחם מקפס", כל — נוגש ממונה על עשרה שטרפים, וכל — שוטר ממונה על עשרה — פתלים — מלשוראל, והרי הנוגשים —

ומלשכ להם סבלותיהם ועשויה פאלו מטיע לפערה אמר הקדולש פרוף הוא אמה הנחשף עסקיה ותלכסם לראות פצערון של ישוראל ונקמה פהו מנהג אחים אני מענה את העליונים ואת הפחחמונים ואדבר עמהו הווא הוא דכתיב (שמות ג, ד) ויבא ה' פי סר לראות, וראה הקדולש פרוף הוא פלשה שפר מעסקיו לראות פסבלותם לפיקה (שם שם, שם) ויקרא אליו אלחים מתוך הפחחה.

כה. דבר אחר ויקרא פסבלותם, וראה שאין להם מנוחה הלה ואמר לפערה מי שיש לי עקר אם אינו נח יום אחר פשכועה הווא מה ואלו עכפדיך אם אין אמה מניח

ושומר עליו בחרות לן בית מלכותו של פועה, והולך ומיישב — מסדר — להם — לנשיאם ככל — סבלותיהם, שישא כל אחד כוח סבלו, ועושה — עצמו לעיני מליו המצריים — כאלו — הוא — מטייע לפערה — כסידור עבודתם של ישראל, שחזיה כחוגו, ונכודש לעמלה (וכאן), שגם פרעה היה מריא עצמו שגם הוא נישא בעול העבודה, ונכודש ליהלן ובסיון רבא, שאף עם פרעה עצמו היה משה דן ועושה כסידור עבודה, ככוחו לחקל על ישראל, ולעיני פרעה לחם חעלה בעבודה. ועל כן — אמר הקב"ה: אחה — משה, הנכבד כהן — והנהג בהן — אחה הנכבד — הנכבדים והשפלים — מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת החחמונים — המשוררים לי ככבוד (ע"י יפית) — ואדבר עמך — ככבוד וכחכה, בהיותך הווא צאן כמדוכ, הווא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב, כעת שנגלה ה' אל משה כמדוכ מתוך חסם הכוונה באש: "וירא ה' כי סר לראות, ויקרא אליו אליהם מתוך חספה", ומפשוטו של מקרא נראה שהתפנותו של משה לצור ולראות, היא אשר הביאה לקראת ה' אליו, והוא, כי — נגלה אליו לדבר את כבודו כסבלותם — ישל ישראל, במצרים" (ותלן ב, ג ע"ע יט), לפיכך — נגלה אליו לדבר את כבודו וכעצמו, כאמור שם מדי: "ויקרא" במצרים" (ותלן ב, ג ע"ע יט), ויקרא אליו לדבר את כבודו (והוא וקרא א, א), כמו שנאמר שם מדי שקרא אליו אמר לו: "ישש משיה", ככפילות חזרת שמו מתוך חכה וכבוד, ומפי ה', ולא כמו שהיה המעשה בחחילה, על ידי מלאך, כמו שנאמר בחחילה: "ויבא מלאך ה' אליו כלפת אש מתוך חספה", שהניח ה' שרות מלאכו ופנה אליו בעצמו בחכה.

כה. דבר אחר: "וירא כסבלותם", מה ראה משה והחבונן ועשה לחקל כסבלותם של ישראל, כנודש למעלה (בסיון המקום), כמשמעות "וירא כסבלותם", שעשה עצמו לפני המצרים ולפני פרעה כמבקש חעלה העבודה, ועשה על פי פועה להקל מעליום פכלם, אחרי שהחבונן סבלים לראות מה יש להקל עליהם, וראה שאין להם מנוחה — מסבלותם כשום יום מימי השבוע, הלה ואמר לפערה — בערמה: מי שיש לי עקר, אם — חכב — אינו נח — מעבודתו — יום אחד בשבוע, הווא מת: ואלו עכפדיך, ישראל, אם אין אחה מניח להם — מעבודה — יום אחד

להשתתף בצער הציבור אף שאין הצרה מגעת לו

ורעיון זה מצינו גם במשנתו של השל"ה הקדוש, שהארץ בדברים אודות גורל החשיבות להרגיש צער הכירוי אף אם אינו בצרה עמהם. וזה לשון קדשו (פרשה זו, בדרך חיים תנחה מוסר): יש לשים לב שבפסוקים בפרשת וארא (פרק ו') מזכיר שמות בני ראובן, שמעון וכו', אמנם רק לגבי שבט לוי (ו, טז) כתיב ואלה שמות בני לוי כהקדמה, משא"כ בשאר השבטים כתיב שמות האנשים בלי הכתוב ואלה שמות. אמנם הענין הוא כי שבט לוי לא היו בגלות, ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הצבור, מה עשה, קרא שמות לבניו על שם הגלות, דהיינו שם גרשונו על שם כי גרים הם בארץ לא להם, ושם קהת על שם קהתם קהות, ושם מררי על שם ומרודו את חייהם. זהו שאמר ואלה שמות בני לוי, ומכאן ילמד האדם להשתתף בצער הציבור אף על פי שאין הצרה מגעת לו וכו', עכ"ל.

אוהב את הכריות ונושא בעול הכירוי כקניני תורה

והנה ער כה הארכנו בענין עצם חשיבות המדות האלו, אוהב את הכריות ונושא בעול עם הכירוי, אולם עדיין צריכים אנו לבאר כיצד משמשים מדות הללו כקניני תורה, שעל ידם יוכל האדם לזכות לתורה. וכביאור הדבר כתב המהר"ל בדרך חיים (אבות פרק ו') בזה"ל: וכן צריך שהיה אוהב את הכריות, כי כאשר הוא אוהב את הכריות הוא חוץ כלל הכריות וראוי אל החורה שנתנה אל הכלל, אבל אם אינו אוהב את הכריות הנה נפרל מן הכלל, ואיך יזכה אל החורה שהתורה היא אל הכלל, שהרי הוא יחיד בעצמו, ולא נתנה התורה אל היחיד. ונושא בעול עם הכירוי, פ"י אם אירע דבר לחכירי והדבר עליו למשא וצריך הכירוי לטרוח ער שיצול מן המשא, אז הוא נושא בעול עם הכירוי ונכנס עם הכירוי כאותו עול, ומוזה דבר זה שהוא אדם טוב כאשר נכנס בעול עם הכירוי להציל אותו מן הצרת, ועוד מורה דבר זה שאינו נפרל מן הכלל כאשר נושא בעול עם הכירוי וראוי אל החורה שהיא אל הכלל כמו שנתבאר, עכ"ל. ויש להוסיף שכשם שהמדות של אוהב את הכריות ונושא בעול עם הכירוי הם הכנות לקבלת התורה, כמו כן הם ג"כ תוצאות מלימוד התורה,

7 מודגת משה רבינו בהרגשת צערו של הזולת

ומצינו כי למדריגה נעלה זו של נושא בעול עם הכירוי זכה משה רבינו ע"ה, והוא, עפ"י דברי הגאון רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן (שמות ו, יד) שכתיב בזה"ל: הנה נראה דהטעם שלא שעבדו מצרים בשבט לוי (רש"י שמות ה, ד) היה, כי פרעה ראה בקסם כי משבט לוי יקום המושיע, ופרעה חשב כי מי שאינו בצרה אינו יכול להושיע, כי נוצר תאנה יאכל פריה (משלי כו, כח) כלומר רק מי שסבל גלות היה אח"כ לראש, ולכן לא שעבד בשבט לוי כלל כדי שלא יצדק להקים משבט לוי מושיע, ובאמת זה היה טענה ישראל ג"כ, שלא שמעו אל משה מקוצרו ורח ועבודה קשה שהם בעבודה רבה ושכט לוי חפשי מכל, ואך יחזן שהוא יתנשא ויבחר ה' בו למושיע, וזו היחה חשובה משה להקב"ה, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. [אולם החשובה לזה, למה באמת נבחר מושיע מן שבט לוי, כי המצריים ערערו ואמרו שכולם בני הערובות המה, כי אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כל שכן (רש"י במדבר כו, ה) ולא היו אצלם מיתוסים רק מיוחדי מצרים, ולכן שבט ראובן ושמעון לא נתיחסו רק באי מצרים, אבל הנולדים במצרים לא נתיחסו כי ערערו עליהם, והמושיע צריך להיות בלי ערעור שלא יהיה בו פגם הערבות, ולכן נבחר משבט לוי, דבשבט לוי לא היה טענה אם בגופם שלטו וכו', כי לא נשתעבדו כלל, ולכן בשבט לוי מייחס וכו' כל הנולדים במצרים ער פנתם, כי יחת מזה לא נולד במצרים מודע אהרן כי עליהם לא היה פקפוק, ולכן נבחר המושיע משבט לוי עכ"ל עיי"ש].

ושמעתי מהרה"ג ר' זכריה געללי שליט"א רב ואב"ד דק"ק ערה שורון שהוסיף בזה פירוש נחמד, דלכאורה הלא סוף כל סוף טענה הראשונה במקומה עומדת, כיצד יוכל מי שלא היה בצרה, להרגיש את צערם של המצאים בצרה, להושיע אותם. אך החידוש הוא, כי פריעה והמצריים טעו בדעתם ולא השיגו את גודל רוממות מדינת משה רבינו ע"ה, אשר אי"פ שלא נשתעבדו כלל במצרים, עכ"ז היה במדינתה הנעלה ביותר, שהיה מרגיש צערם של ישראל כאילו הוא צעור ממש, וכאילו כבר היה פעם במצב דומה, בבחינת נושא בעול עם הכירוי, שכאשר יהודי אחר בצער מרגיש בעצמו הצער, וככה נחמלה משה רבינו ע"ה להיות להיום המרגיש ישראל.

לקח והוראות ממצעני ניסים אלו, שעשה ה' למצרים, בכחנית נגוף למצרים ורפוא לישׂראל.

אי לזאת, יש בנתון טעם להחבונן בענין הצפרדע, ונוכח לראות איך שמכה זו מלמדת אותנו על חשיבות הרעה ומסירות נפש והשללה, ונבאר הדברים אחד לאחד.

צפור שיש בו רעה

איחא בילקוט שמעוני (ורא רמז קפב) והעל הצפרדע (שמות ח, כ) למה נקרא שמה צפרדע - צפור שיש בו רעה. בשעה שהיו העופות צמאים והיו מתיראיין לשתות מים היה קורא אותם ואומר להם באו ושתו ואל תרואו. והיינו שהצפרדע ניחן בחלוש מיוחד שיכול להבחין ולהכיר מתי יש דבר רע במים ומתי לא, וזהו מרת הרעה, שהיא היכולת להבחיל בין טוב לרע, ועל כן נקרא צפרדע שהוא אוהוית צפור רעה, צפור שיש בו רעה.

חשיבות ברכת הרעה

והנה מציעו חשיבות מיוחדת לברכת הרעה בשמונה עשרה, שלא מציעו בשאר כל הברכות, דאיחא בירושלמי (ברכות ה, לד) היה עומד ומתפלל בשבת ושבת של שבת והזכיר של חול, [כלומר אם התחיל ברכת חול באמצע השמונה עשרה בשבת], ר' חונה אומר איתפלגון רב נחמן בר יעקב ורב ששת חד אמר חוחר אח הברכה [פני פוסק ואפילו באמצע הברכה] וחד אמר גומר את הברכה. בים הכל מודים בחתן הרעה שהוא גומרת, וראו כרכי, דרכי אמר תמה אני היאך בטלו חונן הרעה בשבת, את איך רעיה תפילה מנין. אמר רבי יצחק גדולה היא הדיעה שהיא ממוצע בין שתי אוכרות שנאמר כי אל רעות ה' (שמואל א' ב, ג), אית רבני משעמינה מן דא אז תביין יראת ה' ורעה אליקים המצא (משלי ב, ה), ומבואר מזה דברכת חונן הרעה היא הברכה היחידה אשר לרוע אם התחיל גומר אותה גם בשבת, כיון שהיא ברכת הרעה ורעה שייכת לכל תפילה, שהרי הרעה היא הכח להבחין ולרעה אין להתפלל, וממילא שייכת גם בשבת.

ויעייין עוד בירושלמי (ברכות ה, כ) ואבדלה בחונן הרעה דברי חכמים וכי, א"ר יודן, אומר משבע ברכה ואחר כך מברל, ותייא כרכי דר' אומר

שעי"י שלומד ועוסק בתורה כראוי, נעשה יותר רגיש ומסור כלפי חביריו, עד שנועשה אותה את הבריות ונושא בעול עם חביריו.

ונראה לומר שהמדה הראשונה שהזכרנו לעיל, שאינו מרגיש בצער חבירו אלא אם כן היה בעצמו במצב דומה, שעל כן נצטוו ישראלי אז במצות שילוח עבדים כמו שנכתב לעיל, זה היה קודם מתן תורה, אמנם אחר קבלת התורה, הנה נתוסף לנו החיוב של די מחסורו אשר יחסר לו, דהיינו כמו שנכתבאר הכוונה בה, שצריך להכניס את עצמו במצב של חבירו אפילו אם לא היה אף פעם במצב כזה, וכדאי ככה התורה יוכל כל אדם לזכות למדינה זו, על דרך מה שכתב באור החיים הקודש (שמות ג, ח) שלפני מתן תורה אילו היו ישראל משתקעים בני שערי טומאה שוב לא היו יכולים להגאל, אבל אחר מתן תורה, גדול כח התורה, שאפילו מי שכבר נשתקע בשער הג' יוכל לצאת ממנו, וכמו כן לענינינו, בודאי גדול כח התורה, שאיכל אדם לזכות להיות בנדר נושא בעול עם חבירו כמלא מוכן המלה וכמדריגה הנעלה ביותר. L

מאמר ב

לימודים ממכת צפרדע

ונגף ה' את מצרים

הכתוב אומר (ישעיה יט, כב) ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא, ונודע מה דאיחא בווה"ק (ח"ב לו), שהמכות היו נגוף למצרים ורפוא לישראל, ונראה דמלבד הפירוש הפשוט כזה שהיה מהמכות תועלת לישראל, כמו במכת דם שהעשירי על ידה וכדומה, מלבד זה הכוונה ג"כ שהמכות היו חלק מהתהליך של גאולת ישראל מקליפת ושעבוד מצרים, שע"י כל מכה ומכה יצאו קצת מטומאת וזהמת מצרים.

וכיון שכך, הנה בודאי דבר אלקינו יקום לעולם (ישעיה מ, ח), שככל עת וככל זמן יכולים אנו ליקח מוסר השכל ממצעשי ה' כי נודא הוא, ללמוד

מסות המדורש
 אר' הקב"ה נתן
 גדולה וכו' עיר וכו'
 חייב את כל יום לומר
 בראש וכן בשבת וכו'
 כ"ב
 מ' ב' ב' ב'
 מ' ב' ב' ב'
 מ' ב' ב' ב'
 מ' ב' ב' ב'

(מלי ל' ה) יק' אמרת אלה צורפתי, וירי הקדוש ברוך
 הוא נתנו גדולה לאדם עד שפולקתו בבר קטן ואחר פך
 מעלהו לגדלה הרי לך שני גדולי עולם שפולקו הקדוש
 ברוך הוא בבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדלה ברוך
 לזרוד פצאן ולא נהגם אלא פמלבר לקהלקם מן הגול
 שכן אלאב אומר לזרוד (ש"א י' כח) יק' מי נטשם מעט
 הצאן הקנה פמלבר, מלמד שנתה דורד מקנים הפשנה
 (כ"ק עט) אין מקנהלים בהמה דקה בארץ ישראל אמר לו
 הקדוש ברוך הוא נמצא אשה נאמן פצאן פוא ורעה
 צאני שפאמבר (מחלים עת' עא) נאמבר עלות תכילאי, וכן
 כמשלה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המלבר, להוציאן
 מן הגול ולקחלו הקדוש ברוך הוא לקיעות וישפאל שפאמבר

ג. דבר אחר: יומשה היר רועיה... וינהג את הצאן אחר המדבר, הוכיח הכתוב את בחייתו
 של משה להנהיג את ישראל מתוך שהיה רעה צאן, כנודש למעלה, ושהיה מוליך את צאנו ליעות
 במדבר, היא הוא דכתיב — וזו שאמר הכתוב: "כל אמרת אלה צורפתי". מען הוא לכל החסידים
 מ', פשוט: אמרת הבטחתו ה', ומצוותיו, בדרור, ונקיה, והוא מן לכל החסידים בן, לקיים דבריו
 ולבטח באמרת הבטחתו, ומדושו: "אמרת" — גדולת, הגדולה שנתן ה' לכוואיו, כמו דברים ב',
 ח'—ט: "יהי האמיר... עליו על כל החסידים", "צורפתי" — באה אחר בדיקה ובחינה ודיקון, בצורך
 כפי רוחו, וכלומר, אין הקב"ה נתן גדולה לאדם עד שבדקתו — אם מקפיד הוא אפילו —
 דבר קטן, ואחר כך מעלהו לגדולה, ולו הוא נתן הגנה להיות מנין על עמי ישראל, כי הוא
 חוסה בה, ועיי' ב' פס'י' (רוח'י). הרי לך שני גדולי עולם שבדקו הקב"ה — שמקפידים הם
 אפילו — בדבר קטן, ונמצאו נאמנים, והעלן לגדולה: ברוך לזרוד בצאן, ולא נהגם אלא
 במלבר, להרחיקם מן הגול — מלעות בשות שכיבות, להזיק ולאכל בשות בני אדם, שכן
 אליאב — אחיו הגדול של דוד — אומר לזרוד: יועל מי נטשת מעט הצאן והנה
 במדבר, באמרו "במדבר" — מלמד — אותנו הכתוב — שהיה דוד מקיים המעשה —
 שישנו נביא עט': "אין מנהלים בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מנהלים... ובמדינות של ארץ
 שאמרי, לפני הטעם האמר ועיי' בשי"ש סט', לכן — אמר לו הקב"ה: נמצא אתה נאמן —
 לקיים דבר ברען — בצאן (וראה ב"ר עב' א. חפפות ה' כב', בראובן, בא רעה — את —
 צאני, הוה — שזמבר — בראובן שפד, וימשה חזק, וימשה חזק, וימשה חזק, וימשה חזק, וימשה חזק,
 לעית פיעק עמי וימשה חזק, וכנודש למעלה נמימו חסודם, שיעזר וימנה כפי צאנו מלכות
 פאות נפשים, אלא ברוך וכו', ולא בשדות דים בגול, לכן נבחר להנהיג עמו בצדק ובמשפט ועיי'
 תתיב כאן, וכן במשנה, כשכתובת בא לספר איד בחור בו הקב"ה להנהיג את ישראל — הוא
 אומר — בתחלתו: ימשה היה רעה... וינהג את הצאן אחר המדבר, ולא בשות שכיבור,
 אומר — להוציאן מן הגול, ולקחו הקב"ה ליעות — את — ישראל — כרעה נאמן כד'

הקשה אחר הקדוש ברוך הוא מי שהוא יודע ליעות
 הצאן איש לפי כחו וכו' ויקנה קעמי הוד הוא דכתיב
 (תהלים שם עא) נאמבר עלות הקב"ה לקיעות פיעקב עמיו
 (מחלים שם עא) אמר הקדוש ברוך הוא אלא פצאן אמרו
 דואף משלה לא כחלו הקדוש ברוך הוא וישלום רועה צאנו של
 רכחתינו פשהנה משה רפינו עליו השלום רועה צאנו של
 יתרו פמלבר ברת משפנו גרי ורן אחריו עד שהגיע לקיסת
 פינון שהגיע לקיסת נודמנה לו ברבה של מים וקמר הגרי
 לשחות פינון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הליתי יודע
 שרן הליתי מפני צמא עוף אשה הורפכנו על פתחו והנה
 מהלך אמר הקדוש ברוך הוא יש לך רחמים לקנה צאנו
 של פשר ודם פך חייך אשה תרעה צאני ישראל הרי
 יומשה הנה רעה.

ג. דבר אחר יומשה הנה רעה, הוד הוא דכתיב

אמר הקב"ה: מי שהוא יודע ליעות הצאן איש לפי כחו — וינהג מוכידי על צאנו,
 יבא ורעה בעמיו — "צאני", אלו ישראל, צאנו של הקב"ה, שאמר — בדבר ה' אל ישראל (יחזקאל
 ל' לא): "צאנו צאנו צאנו מעמית" (שם), הוד הוא דכתיב — וזו שאמר הכתוב — שם מיד, ברוך:
 "מאחר עלות הביאו ליעות פיעקב עמיו", אחרי שהוכידי "צאן" הוכידי "עלתי" מניקות, לומר
 שמתוך החמדתו ונאמנותו אל העלות הרכות, בחר בו ה' והוא רעה את ישראל כדרכו, כאמור.
 ואף משה, כשכתב בו הקב"ה להנהיג ולחושיע את ישראל, כאמור כאן בפרשתו, וזה עיקר
 דרשתו כאן, לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, והוה: "ה' צדיק יבחן וישע ואות חסד שנאה נפשו
 ימסר על רשעים פחים אש ונפחת רוחו וזלפתו מנת כוסם" — ה' כחו ובחר במשה לעשות משפט
 במעלה ולחה לו את חלקו בעתותיו, והוה שהוכידי כן שמשה היה רעה צאנו והנהיג את צאנו במדבר,
 כאשר — אמרו רבותינו: כשחזרה משה רבינו, עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר,
 ברח ממנו גדי, רץ — משה — אחריו ער שהגיע לחסית — פנת מחסה קטנה כמדבר,
 לעל נמקס ויק' זכום, וזו שהגיע לחסית נודמנה לו ברבה של מים, ועמד הגדי לשתות,
 והרכיבו על כחפו — כרעה נאמן שאמר בו (שעש"פ, יא): "פוחתי יפסו ויחישו שאני, עלת
 יתלי", והיה מהלך, מיר — אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, כך
 חייך — מכסית את לך, אתה תרעה — את — "צאני", ישראל, הרי — אמר, הוד שאמר
 הכתוב כאן: "יומשה הנה רעה את צאנו וינהג את הצאן אחר המדבר", מיד אחרי ייעוד
 אלהים, לומר: כך ידע להודיע לנו ועיי' פס'י', ה' כמשה שהוא ראי לשליחתו זו, שכן בחנו בהמת
 צאנו במדבר כרעה נאמן, וכן עשה משה בישראל, כלהלן ובסוף חספיו חמא, עיי' פס'י'.

100 תלפ"ש
הג"ל 3 גמ' פירק 3
(אזכור אלוזיא)

בהינתן הצדיק

↓
 תכתוב אומר: "ה' צדיק יבחר" (תהלים יא). ואמר חז"ל: "במה הוא בוחנו? במרעה הצאן, ברק לודר בצאן ומצאן רועה יפה, שנאמר: ויקחהו ממכלאות הצאן (שם עח), מהו ממכלאות צאן? כמו, ויכלא הגשמי (בראשית ח), היה מונע הגדולים מפני הקטנים היה מוציא הקטנים לרעה כדי שיריעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שיריעו עשב הפינננטי, ואח"כ מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה: מי שהוא יודע לרעות הצאן, איש לפי כוחו, יבוא וירעה בעמלי וכו'. ואף משה לא בוחנו הקב"ה אלא בצאן. אמרו רבותינו כשהיה מרע"ה רועה צאנו של יחזק, ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסות (מין ירק). כיון שהגיע לחסות, נודמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו, אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אחת, והרכיבו על כתיפו חזיה מחלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חזיק אחת הרעה צאני ישראל. הוי, ומשה היה רועה" (שמו"ר פ' ב).

הרי שה' בוחן את הצדיק אם הוא רואי להיות מנהיג מתוך הנהגותו עם בעלי החיים, עד כמה שהוא מתעמק בצרכיהם ויודע לראוג לחקנם. לאחר שדרך המע"ה הבחין בין דרישותיהם המיוחדות של כל סוגי הצאן, איש לפי כוחו, הנהיג שקדמם ירעו הקטנים, בעוד שנמצא עשב רך, ואח"כ ירעו הגדולים שבכוחם לאכול גם את הקשה, מצא הקב"ה שהוא הראוי להיות גם רועה ומנהיג לעם. וכן משה רבינו, שעקב אחר הגדי כדי להיווכח מהי סיבת בריחתו, ולאחר שהבחין שהוא עייף וצמא, ריחם עליו והרכיבו על כתיפו, נחמלה בזה שהוא מבין ומבחיין צרכה של כל ברית, ומצא אותו הקב"ה ראוי להיות רועה על ישראל.

ולמה כחו אותם דקא ביחסם לבעלי חיים, משום שמתוך כך מתגלית מדת החסד והרחמים שחוננו בהם. הלא לגבי הקב"ה כתוב: "ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמה), לרבות כל המבואים (ראה צ"ע ע"פ פה במעשה דרבי

ככל חזרה נקודה חדשה, הברקה חדשה, ולפעמים גם חזירה עמוקה יותר. ויש אשר ניתן להם גם נוון אחר.

כסוף הספר באים מאמרים אחדים כלליים אשר אינם קשורים לפרשיות שסוּת. כמו כן העתקנו מאמר אחד משל פרן ז"ל ושני פכתבים פרטיים שלו, היחידים מכתבי ידו שנמצאו סמוּן.

בעריכת חלק זה של הספר, עסקו אותם העורכים של החלק הראשון:

הרב הנאון רבי מאיר חדיש שליט"א, מנהלה הרוחני של ישיבת חברון, וכתב השורים האלה. על חלק מהמאמרים, העכיר ביקורתו ראש ישיבת חברון מרן יחזקאל סרנא שליט"א שגם הוסיף הערות ותוארות.

יש להזכיר כאן את המנוח הרב הנאון רבי חיים-זאב פינקל ז"ל, נכד מרן הגר"צ זצ"ל, שהשתתף לעתים קרובות בעצה ובשיקול דעת בעת עריכת המאמרים, וברוב בקיאותו כמאמרי חז"ל גם סייע הרבה בחיפוש המקורות. נוסף לזה, הוא אשר ערך את המפתח לחלק הראשון של הספר.

עלינו גם להביע תודה לתנדיב ר' יוסף פוינס נ"י מתל-אביב שנחן יד לחקל על המיוסון של הוצאת הספר לאור; להרב ר' חיים-לייב כרנשטיין שליט"א שהוואיל לערוך את המפתח של הפסקים ומאמרי חז"ל לחלק זה שלפנינו, ולכל המסייעים כמצוה זו.

עברו ארבעים שנה מיום פטירתו של מרן הגרנצ"ש זצ"ל, וכבר אמרו חז"ל: "אין אדם עומד על דעת רבו אלא א"כ עברו ארבעים שנה". אנו תפילה ומקוה שמאמרים אלה ירענו את הזכרון של תלמידיו ותלמידיו תלמידיו, והודות להם ירדו לעוסקים של הנינונותיו ויעמידו על דרכי משנתו, ועוד יוסיפו לקח וירכו דעת, וקרן היראה וערכי המוסר מתרומם ומתרחב. והיי רצון שזנכה לכרד על המונמר, על גמר עריכת החומר הנמצא על תפרשיות, כדי לנלות מאורח של תורה ויהנדל ויתקדש שם שמים בעולם.

בית ריש ששפ משכני, יום הזכרון הארבעים של מרן זצ"ל.

הרב דב כץ

בנין, כאילו דאג לאלו ולאלו באותה המדה. ועוד שהרי ידע יעקב שבניו שונאים את יוסף וששקפו לו סבל בשליחותו זו, ובכ"ז לא החזשב בזה בגלל מסירותו ודאגתו לבניו, ובאותה המדה גילה מסירות ודאגתו לצאן, באשר בזה נכתבה מדרגתו של האדם עד כמה שהוא דומה למדות הקב"ה.

בעגלה ובבני חולדת); ועוד שכתוב: "עניי כל אליך ישברון ואחה נותן להם את אכלם בעתו" (שם), שדואג לכל אחד לחוד לפי צרכו ועתו. ולכן רק אם התהלך בדרכיו של ה' וגם הוא מרחם על כל הברואים ויודע לבחון ולהתעמק בצרכיו של כל אחד ואחד מהם, עומד במבחן זה ונמצא ראוי לתפקיד של רעה ומנהיג.

ומזה נבין למה התרעם אליאב בן השי על דוד, כאשר בא דוד למערכת המלחמה עם גלית הפלשתי ונשש את הצאן שהיה רועה, כדכתיב: "ויהי את אליאב ברוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן החנה במדבר, אני ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת" (שמואל-א יז כח). ואע"פ שדוד נטש את הצאן על שומר, כפי שמסופר שם (ראה פסוק כ), לא הסתפק בזה, כי אי אפשר להשוות שמירתו של שומר משנה לשמירתו של דוד, באשר הוא הכחין, כאמור, בצרכיו של כל צאן וצאן וידע לדאוג לכל אחד לפי הראוי לו. אמנם מצאנו פגם באליאב על פנייתו זו לדוד (ראה פסחים סו), אבל לא היה זה אלא משום שחורה אפו ונמצאה בו איזו זיקה לכעס, אבל אין תביעה עליו על עצם טענתו כלפי דוד.

מציינו גם לגבי נתן, שתקב"ה המשיל עליו כאילו מינה אותו לפרנס העולם במקומו (ראה בר"ר פל"ד), שנבחרו על ידי הרוח שלו לבעלי החיים והמחנתו בצרכיו וברדירשותיו של כל אחד מהם. חז"ל מספרים שנת לא נתן שנת לעיניו כל אותם שינים עשר חודש (שם) והיה ממציא לכל אחד את מזונו הראוי לו ובזמנו תקבתי: "כל אחד ואחד מכל מיז ומיז האכילם מה שלמד: הנמל תבן והחמור תקבתי; יש בשחים ויש בשלש, ויש בשליש הלילה ויש באמצע ויש בקרות הנבר" (תנחומא נח ס"ב); ראה סנהדרין קח; וראה ילקוט החלים ע"ז שאברהם למד מידת החסד מנתן; וראה, "אור הצפון" ח"א פרק יג). מחוד יחס זה של נתן לבעלי החיים נכתבה מדה הרחמים והחסד שלו שהיא דומה למדות הקב"ה ונמצא ראוי לעמוד במקומו להחיות פרונס העולם.

וכן מציינו גם לגבי יעקב אבינו שדאג לשלום צאנו, כדברי הכתוב: "וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם ויאמר ישראל אל יוסף וכי לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר" (בראשית לז). וכנראה סמך על יוסף שהוא יודע לבחון מה שדרוש לצאן, שהרי גם בו נאמר: "יוסף בו שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן" (שם). ולא עוד אלא שיעקב השתה את שלום הצאן לשלום

Frankel, Yehaikel Shraga ben Yosef Shemuel

ולדי יחזקאל לנפ למופת ככל אשר עשה תעשו (יחזקאל כז כט)

רבינו

הקדוש משניאזא

מסכת חייו המופלאים ופעלו של הגאון
הקדוש מופת הדור רבן של ישראל מרנא ורבנא
כהר"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם זצוק"ל
בעל "דברי יחזקאל"

ברך א

ליקט וערך
יחזקאל שרגא
בן לא"א הרה"ח יוסף שמואל פרונקל
נכד רבינו

רמת גן - תשנ"ב

עמוד גמילות חסדים

רנה

בבית כוח גדול רבינו, וכן חונן. אי"ח הנהי"ח רבי מנשה יחזקאל בליגרונר ז"ל והענייתו מ' רייזל פערל ע"ה, היו נגידים חשובים ומתמקדוברים ביותר למרן ה"דברי חיים" זיע"א. עד כדי כך, שהוא חבר בהם להיות הקוואטער בהכנתו לברית של בן זקוניו הרה"צ רבי שלום אליעזר מראצפערד זצ"ל, שהתקיימה בעת שמתן הרה"ח זיע"א היה רשכב"ג, לעת זקנתו ותפארתו. אף זקנתו מ' רייזל פערל הייתה מבאי ביתו המקוריבים של מרן הרה"ח, והיא שהביאה לו את מעיל הפרווה – הפעלץ – הראשון שלו והגרישה שזוהי מתנתה האישית (כשפקק אם מותר לקבל מתנה כה גדולה בלא ידיעת בעלה, אמרה לו שיש לה הכנסה מנכסי מלוג שלה, וממנה עשתה את הפעלץ). הם החזיקו ממשקם את כל תצרוכת החלב ומצריזו בבית מרן הרה"ח זיע"א. יום אחד שמעה זקנתי מפני הרבנית של מרן הרה"ח את מרי שיחה על שהמצב בבית הוא נורא ואיום. הרבי מפור את כל הכסף שקיבל לצרכי צדקה והביית נותר ללא פרוטה, הואל והלה הייתה תמיד פתוחה בפני זקנתי ע"ה, והיא הייתה מקבלת מהרבי סכומים נכבדים לצרכי צדקה שעסקה בהם החליטה לפנות אל מרן להרה"ח בבקשת עזרה לצדקה כהרגלה, מבלי שתספר למי הכספים מיועדים. נכנסה זקנתי ע"ה אל הקודש פנימה ומצאה את מרן הרה"ח זיע"א לפני התפלה, מתעמק בהכנות קדשו. הוא פנתה אליי וסיפרה לי, שישנה אשת חבר ובה תלמיד חכם חשוב הנמקה בעניה ויש להחשיעה. מיד נתן לה מרן סכום נכבד, והיא מטרה אותו לרבנית.

בצאתה, חש מרן הרה"ח שהוא מתקשה להכין עצמו כדכני לתפלה, כהרגלו תמיד. נפשו עגמה על כך מאד, והוא חתר למצא פשר הדבר, ולא העלה בידו מאומה. הוא שאל את הגבאי מי היה כאן בבוקר, והסתובב בבית מוטרד. בעברו בחדר אחד פנתה אליי הרבנית ואמרה לי: לאשר יש לי יודים נאמנים כרייזל פערל, שמשותלת להקל מעלי את החרקו!

הבין הרבי מי המשפחה הכבודה שנוצרכה לצדקה, ומדוע התקשה בהכנתה לתפלה. מיד שלח לקרא לה והחל לגעור בה בקפידה: מי עשאו לאפטרופוס על בייתי ומי ביקש מייך לדאוג לענייני? – היא חשה שהייה נתונים בסכנה! אולם הרבי זכר את הקרבה הגדולה של בעלה ושלה, ופטרה לשלום באזהרה, ששוב לא תעשה כדבר הזה! משום שכסף המקודש לצדקה – אין להוציאו לצרכי הביתו! פעם

רבינו הקדוש משינווא

רנה

פרק כא

עמוד גמילות חסדים

7 ← כשם שרבינו הגדור את גדולתו של אביו מרן הדברי חיים זצ"ל, בשלימותו המופלאה בכל שלשת העמודים שעליהם העולם עומד, התורה העבודה וגמילות החסדים, שבכללולם היה יחיד בדורו, כך השתלם גם רבינו בכל שלשת העמודים. ברא כרעא דאברה.

פעם בא עני אחד לפני הדברי חיים, והראה לפניו את מנעליו הקרועים. ימות החורף ממשמשים ובאים, ואין בידו מעות לקנות לעצמו מנעלים. אותה שעה נכנס רבינו לחדרו של אביו. אמר לו אביו: יש להחמיק אצל הסנדלר נעלים ליהודי זה, ועריך אני לדעת מהי מדת רגלך. חלוץ נא את מנפיק ותנם לו, למרדת. נראה, האם רגלך קטנה יותר, או שגמא יותר גדולה. מידר רבינו לחלוץ את מנפיו, והשיטן לעני. הלה נעלן לרגליו, ניסה ללכת אחת הנה ואחת הנה, ואמר לדברי-חיים שהן מתאימות לרגליו בדיוק, וזהו אכן המידה! צהלו פניו של הדברי-חיים. הוא פנה אל רבינו שעמד יחף, אך פותמקאות לרגליו, ואמר לו: "הרי לא תוכל להסתובב כך, יחף. קח ספר ותכנס למיטה"... ואל העני פנה ובירכו בכרכת הדרך, שישלך עם המנפיים החדשים לרגליו...

לא עבר רגעם רבים, ונביר אחד נכנס אל הדברי חיים, וראה את בנו בכורו הגאון שוכב במטה בעיצומו של יום. חרד ושאל לשלומו, האם חולה הוא חלילה, או אינו חש בטוב? ענה אביו הדברי חיים במקומו: "לא, אלא שאין לו מנפיים, ובמה ילך. אנטו הוא לשכב במטה".... מידר הגביר לקרא לסנדלר, והזמין זוג מנפיים עבור רבינו. שמח הדברי חיים שמחה רבה, כיצד מצוה גררה חסד נוסף...³

מקורות והארות

1. אבות פ"א מ"ב.
2. מוצל מאש, עמ' כ.
3. כל הכתוב לחיים, עמ' קוד-קנה.

עמוד גמולות הסדים

עלות השחר, וכאשר יעקב מבקשו שיברך אותו הוא עונה לו "שלאהני. כי עלה השחר" – הגיע זמני לומר שירה (רש"י). כשצריכים לעזור ליהודי, לברך אותו – לפתע אין לו פנאי, הוא עסוק, הוא חייב למהר ולעלות למרום ולשורר לפני בראג. יצור כזה הוא רק שר של עשו...⁸

בבית כזה גדל רבינו, וכך נהג. את כולו, את כל כולו, נתן לעניים ולצרכים ולקשי-יום. על הפסוק "נתון חתן לו, ולא ירע לברך בתתן לו"⁹ שאל רבינו מדוע כפל המלים "בתתן לו", הנהראת כמחזורית? לא באו אלא ללמד, שמחזין למצוה של "נתון חתן לו", מצוה החורה על "בתתן לו", שמתן לו את עצמך וגופך, את כל-כולך!¹⁰

פעם ראו החסידים משהו מתנועע במיטתו של רבינו, מתחת לשמיכה. התפלאו מאד ונילו את כף השמיכה, וראו מתחתיה אדם חולה, מוכה שחון וצרעת מכף רגלו ועד לראשו. הם הכירוהו, הוא היה מסתובב בעיר, ואיש לא הכניסו לביתו בגלל פצעיו הנוראים. עד שבא לבית רבינו שהכניסו לביתו, האכילו והחזו והשכיבו במיטתו, כי לא היה מקום אחר, וישב ללמוד כל הלילה...¹¹

ועד מעשהו: פעם שבת רבינו בעיר קטנה. ביום המשישי באו בני העיר לשאלו האם ישבות אצלם בשבת הקרובה.

ענה רבינו: "למאי נפקא-מינה לכם אם אשבות פה או לא?"

אמרו: "להכין הכנה-דרבנא, כנהגו!"

ביטל רבינו את דבריהם: "יפי איתו הכנה אתם צריכים לעשות", ויותר לא דיבר על כך מאומה. אבל למחרת בבוקר, כאשר ראו שרבינו לא נסע מעירם, הכינו שהוא ישבות בקהלתם והכינו לצרכי השבת כיואת.

רבינו התפלל בבית המדרש קבלת שבת וערבית בקולו הנישא משאגת ארי ובהמהלהבתו כאש להבה, וערך את שלחניו בקדושה ונטהרה בשידה

מקורות והערות

- 8. ילקוט אבהם.
- 9. רבים טו, י.
- 10. מקוה ישראל, עמ' נב, בשמו.
- 11. מגדל החסידות, ח"ט עמ' מב.

רבינו הקדוש משינווא

בא רבה של בורשא אל הדברי חיים מצאנו. שאלו הרבי: "האם אתה לומד?"

השיב הרב: "כן".

שב ושאל: "האם אתה לומד תמיד?"

השיב הרב: "לא".

שאל: "ומתי אינך לומד?"

אמר: "כשבא לפני איש מר נפש וצריך טובה, אני סוגר את הגמרא ומתחזק אליה, לעודדו ולשזור לו".

ענה הרבי: "זאת רציתי לדעת, האם יש לך שכל לסגור את הגמרא כשיהודי זקוק לעזרה, הן במעשה והן בדיבור – על כל פנים לעודדו ולהחיות נפשו?"⁵

ומעשה ביהודי, שלא היה לו שכל לעשות כן:

הדברי חיים שאל יהודי אמיד, בר אוריין ותלמיד חכם, האם הוא דואג לפלוני החולה הגר בשכונתו, לבקרו ולסעדו ולהשיגה על פרנסתו. התנצל אותו עשיר שעסקיו גחלים הרבה מומנו, ואת יתרת הזמן הריחו מקודשי ללימודו ולשיעוריו, ואין שעתו פניה.

אמר לו הדברי חיים: על הפסוק "ויאבק איש עמו עד עלות השחר"⁶ אומר רש"י "זה שר של עשו", ואילו אצל יוסף כשכתוב "ויפגשהו איש תועה בשדה"⁷ אומר רש"י "זה המלאך גבריאל". כאן כתוב "איש" ושם כתוב "איש", מתיכן למד רש"י שכאן זה מלאך ושם – שטן?⁸

שתק העשיר, והדברי חיים ענה: "הנני להשיב על כך. אצל יוסף כתוב "ויפגשהו איש תועה בשדה", והאמר מה תבקש", התעניין ובקש לעזור, והורה לו את הדרך – ודאי מלאך הוא. אבל אצל יעקב נאבק עמו האיש עד

מקורות והערות

- 4. מבית אבותי. ור"ק הארמ"ד מפאנוב שליט"א מספר זאת לעתים מוזנמות.
- 5. בית הלחמי (להג"ד ריהוש רייש מקמטון שליט"א) פרשת וירא. מפי הה"צ רבי אהרן אריה לייפר זצ"ל.
- 6. בראשית לב, כו.
- 7. שם לו, טו.

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

Jewish Values in a Changing World

Yeshivat Har Etzion

LECTURE#14: OCCUPYING ONESELF WITH THE NEEDS OF THE COMMUNITY

by Harav Yehuda Amital

A. HEARING THE CRY OF AN INFANT

When Yeshivat Har Etzion was first established, I was asked what would be special about our yeshiva. I related the story told about Rabbi Schneur Zalman of Liadi (the *Admor ha-Zaken*), author of the *Tanya*, who was once studying Torah in his room, when all of a sudden, he heard his infant grandson, the future author of the *Tzemach Tzedek*, crying in his cradle. The Rebbe closed his Gemara, went into the baby's room and soothed him back to sleep. He then went into the adjoining room, where he found his son, the baby's father (known as the "middle Rebbe"), steeped in Torah study. The Rebbe turned to his son in astonishment and asked: "Why didn't you get up to pacify your crying son?"

The bewildered son looked up and answered: "I was so immersed in my study that I didn't even hear him cry."

The Rebbe then declared: "If someone is studying Torah, and fails to hear the crying of a Jewish baby, there is something very wrong with his learning."

This has been the message of our yeshiva from its very establishment: to be attentive to the crying child, in the widest sense of "crying" - that is to say, to be alert to the needs of the Jewish people.

In the past, I used to tell my students before they went out for military service, that alongside the *Benei Akiva* movement, a "*Benei Kehat*" movement must be established. The role assigned to the descendants of Kehat was "bearing on their shoulders" (*Bamidbar* 7:9). [1] It is important that in every society and in every family there be those who feel that the burden of society or the family rests upon their shoulders, and as a result they will initiate and organize activities on behalf of the community. Various obligations fall upon the community, both interpersonal matters and matters between man and God. In order for these obligations to be fulfilled, individuals must step forward and assume the responsibility of seeing that they are executed. It is a bad sign for any association of people if none of its members are willing to assume this role.

When an individual finds himself in such company, he is bound by the well-known obligation: "In a place where there are no men, strive to be a man" (*Avot* 2:5). Rashi explains: "Strive to occupy yourself with the needs of the community, but in a place where there is a man [fulfilling that role], you should occupy yourself in your Torah." A person is not necessarily required to search for ways to serve the community, but if there is nobody else to fill that niche, the obligation falls upon every person to address those needs.

In actual practice, many people run away from *tzarchei tzibbur*, public-service positions. (On the other hand, some people run after such positions, and in many cases are unfit for them.) They rationalize their behavior in various ways: concern about the detrimental effect that such responsibilities will have on their personal or spiritual development; desire not to stand out; and concern that public service will be interpreted as stemming from a desire for honor and power. Often, however, behind these excuses

<http://vbm-torah.org/archive/values/14values.htm>

12/15/2010

there lies a more basic problem: laziness and shirking of responsibility.

This avoidance sometimes has an additional cause. Rabbi Avraham Yitzchak Kook speaks about the negative effects of external fear of Heaven, how it stifles man and causes him to do nothing (*Orot ha-Kodesh* III, *rosh davar* 12):

When the fear of God first falls upon man, generally and individually, it brings him to stupescation and idleness... He turns into a feeble person, the public arena becomes deficient; there is no strength or desire to effect improvements, nor to enhance social relations.

Faulty fear of Heaven can lead to idleness, which is the underlying cause of inactivity in the public sphere.

B. SEPARATING FROM THE COMMUNITY

Rambam sharply criticizes lack of concern about what is happening in society (*Sefer ha-Mitzvot*, positive commandment 205):

He has commanded us to rebuke the sinner or one who wishes to sin, and prevent him from doing so through speech and reproach. It is unfitting to say: "I will not sin; if someone else wishes to sin, what does it have to do with me, his issue is with God" - this is *the opposite of the Torah*. We are commanded not to transgress and not to allow other members of our people to transgress, and if someone tries to transgress, we are obligated to rebuke him and bring him to repent.

According to Rambam, remaining aloof from activity undertaken on behalf of the community is "the opposite of the Torah." This fits in well with what he says with respect to the degrees of prophesy (*Guide of the Perplexed* II:45):

The first of the degrees of prophesy consists in the fact that an individual receives a Divine help that moves and activates him to a great, righteous, and important action - such as the deliverance of a community of virtuous people from a community of wicked people, or the deliverance of a virtuous and great man, or the conferring of benefits on numerous people. The individual in question finds in himself something that moves and incites him to action, and that is called "the spirit of the Lord" (*Shofetim* 14:6, and elsewhere).

"The spirit of the Lord," according to Rambam, consists of a feeling of responsibility towards society. Sharp condemnation of those who show disregard for the community is found also in the words of *Chazal*. For example, the Gemara in *Taanit* (11a) states:

Our Rabbis taught: At a time when Israel is immersed in distress, and one of them has separated himself [from the community], the two ministering angels who accompany a man come and place their hands on his head and say: "This man, So-and-so, who has separated himself from the community, let him not see the consolation of the community."

Another [*baraita*] was taught: At a time when the community is immersed in distress, a person should not say: "I will go to my home and I will eat and drink, and peace be upon you, my soul." If he does so, the verse says of him: "Behold joy and gladness, killing cattle and slaughtering sheep, eating meat and drinking wine. Eat and drink, for tomorrow we die" (*Yeshayahu* 22:13). What is written after it? "And it was revealed in my ears by the Lord of Hosts: Surely this iniquity will not be atoned for you until you die" (*ibid*, verse 14).

A person is morally obligated to feel that he is part of the community and to act on its behalf.

C. THE SPIRITUAL PRICE OF COMMUNITY SERVICE

<http://vbm-torah.org/archive/values/14values.htm>

12/15/2010

The Sages of Israel were well aware of the spiritual price extracted by involvement in community affairs, but they did not see that price as sufficient reason to abstain from community service. The Mishna in Avot (2:2) cites the words of Rabban Gamliel, the son of Rabbi Yehuda HaNasi:

Let all those who occupy themselves with [the affairs of] the community do so only for the sake of Heaven, for the merit of their fathers will sustain them and their devotion to duty will endure forever. "But as for you," [says God], "I credit you with great reward, as if you had accomplished it."

Rambam explains (in his commentary to the Mishna, *ad loc.*):

"I credit you with great reward, as if you had accomplished it." These are the words of God to those who toil on behalf of the community, for they are sometimes prevented from performing a *mitzva* when they occupy themselves with [the affairs of] the community. God, blessed be He, says that He will credit them with reward as if they had performed the *mitzva*, even though they did not do it, since they occupied themselves with the heavenly affairs of the community.

In other words, even though public service extracts a spiritual price, a person should occupy himself with community affairs, and God will reward him as if he had performed the *mitzvat* that he had missed as a result.

Rabbenu Yona adds in his commentary to that Mishna:

It may also be explained: A person should not say: "Why should I trouble myself to become involved in community affairs? Those whom I will cause to contribute, they alone will be rewarded, for it is their money!" This is not true, for it is beneficial to you to occupy yourself in [communal] affairs, for ancestral merit helps us, and you will have greater success in [community] affairs than in your own affairs, for ancestral merit is great. I will credit you as if you had done it all from your own [money], and as if you had given of your own assets that which you caused others to contribute.

The same idea emerges from other sources as well. For example, *Midrash Bereishit Rabba (parasha 36, 3)* states:

Rabbi Berakhya said: Moshé was more loved than Noah. Noah, after he had been called "a righteous man" (*Bereishit* 6:9), was called "a man of the earth" (*ibid.*, 9:20). But Moshé, after he had been called "an Egyptian man" (*Shemot* 2:19), was called "a man of God" (*Devarim* 33:1).

Rabbi Meir Simcha Ha-Kohen of Dvinsk explains (*Meshekh Chokhma, Bereishit* 9:20):

This means that there are two paths in the service of God, blessed be He. One path is that of one who dedicates himself to the service of God and goes into seclusion; and [the second path] is that of one who occupies himself in the affairs of the community, negating himself on their behalf and renouncing himself for their sake.

This being the case, we should say that the one who goes into seclusion will rise higher and higher, whereas the other one's [spiritual] stature will deteriorate[2] ... Yet we find that Noah secluded himself and refrained from reproaching the people of his generation. It was therefore said about him (see *Sanhedrin* 108a) that he, too, was fit for destruction. It having gone into seclusion. Therefore, after having been called "a righteous man," he went down in level and was called "a man of the earth." But Moshé, who was called "an Egyptian man" after having been forced into exile... since he endangered his life on behalf of Israel when he killed the Egyptian, was called "a man of God," for he reached the ultimate perfection that man can attain.

Moshe's assumption of responsibility for all of Israel and his activity in that realm brought him to a much higher level than that of Noach, who secluded himself and failed to involve himself in community affairs, dedicating himself entirely to his own personal development.

The son of the Chatam Sofer explains the virtue of Avraham Avinu in similar fashion (in *Pitchei Chotam*, in the introduction to *Responsa Chatam Sofer, Yoreh De'a*):

Wonderful was God's love for Avraham Avinu, may he rest in peace, for having imparted knowledge to the people and drawing them close to His service. This is what stood for him more than any good deed and merit of the soul that he had achieved on his own.

For in truth, even before him there were unique individuals who knew God and desired knowledge of His ways. Who is greater than Chanokh? ... He was lifted up to become like one of the heavenly host who stand before the King to minister to him. And we do not find that the earthly elements of Avraham Avinu, may he rest in peace, became that purified.

But it was not on account of any deficiency or lacking of his soul that Avraham did not reach this level... For he understood in his wisdom that God does not desire that man only perfect his soul, leaving the people of his generation behind, a brood of sinful men who provoke God to anger, as happened to the generation of Chanokh and the generation of the flood. This experience taught him that it is better for a person to give up a little on the perfection of his soul in order to increase the glory of God, reducing the number of those who rebel against him and increasing the number of those who serve and know Him.

Public service does indeed exact a personal cost. One's service of God, however, is not measured solely according to personal achievements. Service performed on behalf of the community is an essential element in the achievement of perfection, and personal development that does involve any contribution to the community will not bring a person to perfection.

D. "AM I BESTOWING YOU WITH AUTHORITY? I AM IMPOSING SLAVERY UPON YOU!"

As stated above, there are those who flee from service to the community, claiming that they have no interest in wielding authority. The Gemara in *Horayot* (10a) says:

... Rabban Gamaliel and Rabbi Yehoshua once traveled on board a ship. Rabban Gamaliel had with him some bread, while Rabbi Yehoshua had with him bread and flour. When Rabban Gamaliel's bread was consumed, he depended on Rabbi Yehoshua's flour.

"Did you know," the former asked him, "that we would be so much delayed that you brought flour with you?"

The latter answered him: "A certain star rises once in seventy years and leads the sailors astray, and I suspected it might rise and lead us astray."

"You possess so much knowledge," the former said to him, "and yet must travel on board a ship [to earn a livelihood]!"

The other replied: "Rather than be surprised at me, marvel at two disciples you have on land, Rabbi Elazar Chisma and Rabbi Yochanan ben Gudgada, who are able to calculate how many drops there are in the sea, and yet have neither bread to eat nor clothing to wear."

He decided to appoint them as heads, and when he landed, he sent for them, but they did not come. He sent for them a second time and when they came, he said to them: "Do you imagine that I am bestowing you with authority? I am imposing slavery upon you!" As it is said, "And they spoke to him, saying: If you will be a servant unto this people this day" (I

Melachim 12:7.

The *Rishonim* disagree about the position of authority that is the subject of this discussion. Rashi understands that the reference is to the role of *rosh yeshiva*:

"He decided" - Rabbah Gamliel decided to appoint them heads [of the *yeshiva*] so that they might derive a livelihood from the position to which he appointed them.

Tosafot Rosh, however, raises an objection:

This is unclear, for [even though] the expression "to appoint them as heads" refers to [heads of a] *yeshiva* ... [nevertheless,] in a *yeshiva*, what livelihood is there? Rather, because Rabbah Yehoshua praised them so much, [Rabbah Gamliel] said: "They are fit to sit at the head and be appointed leaders of the community."

Whether the appointment was for the position of *rosh yeshiva* or for the role of community leader, we learn from here that, practically speaking, authority means slavery. Readiness to serve as a public functionary means readiness to be a slave. In several places in his commentary to the Torah, Rashi points out that community service must be accompanied by an awareness of the cost that will be extracted. When God commanded Moshe to delegate some of his responsibilities to the Elders, Rashi says (*Bamidbar* 11:17):

"And they shall bear [the burden of the people] with you" - stipulate with them that they shall join you in the understanding that they take upon themselves the burden of My children, because they are *troublesome and uncompliant people*.

Later in the same chapter, regarding Yehoshua's words, "My master, Moshe, restrain them" (verse 28), Rashi comments:

"Restrain them" - cast upon them the responsibility for public affairs and they will of themselves soon come to an end [through the worry and anxiety that this entails].

Similarly, when God tells Moshe to charge Yehoshua (Rashi, *Bamidbar* 27:19):

"And give him a charge" - concerning Israel; say to him: Know that they are *troublesome*, that they are *uncompliant*, accept your office with the knowledge that you will have to take upon yourself all this.

Let us conclude our discussion of the obligation to act on behalf of the community with the words of Rabbi Yehuda Halevi (*Kuzari*, III, 19):

If the individual, however, neglects his being part of the whole, that is to say, his obligation to act on behalf of the welfare of the community of which he is part, and decides to retain any benefit that he may achieve for himself alone, he sins against the community, and more against himself. For the relation of the individual to the community is as the relation of the single limb to the body. Should the arm, in case bleeding is required, refuse its blood, the whole body, the arm included, would suffer. It is, however, the duty of the individual to bear hardships, or even death, for the sake of the welfare of the community. At the very least, he must consider his being part of the whole, so that he always give his portion, and not neglect it.

NOTES:

[1] After there was no more need to carry the implements of the Tabernacle, the children of Kehat were asked to accept upon themselves other public functions, as King Yoshiyahu said to the Levites: "And he said to the Levites who taught all Israel who were holy to the Lord: Put the holy ark in the house which

http://vbm-torah.org/archive/values/14values.htm

12/15/2010

Shelomo the son of David king of Israel did build; you need no longer carry it upon your shoulders: serve now the Lord your God and His people Israel" (II *Divrei ha-Yamim* 35:3).

[2]In other words, logically speaking, it would seem that one who goes off in seclusion should reach a higher spiritual level than one who occupies himself with the needs of the community.

(Translated by David Strauss)

Copyright (c) 1997-2009 by Yeshivat Har Etzion. Please send comments or questions to: office@etzion.org.il

<http://vbm-torah.org/archive/values/14values.htm>

12/15/2010